

تزئینات گره‌چینی در بناهای محله خانه‌بر ماسوله

حسن ستاری ساربانقلی^{۱*}، سعید حسن پور لمر^۲

^۱ استادیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران.

^۲ دانش آموخته کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال، خلخال، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۱۰/۲۱، تاریخ پذیرش نهایی: ۹۲/۱۲/۱۱)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

چکیده

گره‌چینی، هنر ایرانی در رده تزئینات هندسی قرار دارد. نظم ساختارهای هندسی‌ای که با نظام مشخصی تکرار می‌شوند؛ بازآفرینی مداوم متشابه، ولی نه همسان الگوهای خاص تزئیناتی در هنر گره‌چینی، چشم را می‌نوازند. پژوهش حاضر با هدف مطالعه تزئینات گره‌چینی به کار رفته در محله خانه‌بر ماسوله تدوین گشته است. طرح گره‌چینی مشتمل بر کتیبه‌ها و حاشیه‌های آن در محله خانه‌بر ماسوله، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. روش پژوهش در این تحقیق بر مبنای مطالعات میدانی و با حضور عینی در محل و مشاهده مستقیم از بناها و تزئینات و تصویربرداری از آنها و در نهایت تبدیل تصاویر به فایل‌های اتوکدی با مقیاس جهت تحلیل‌های بعدی بوده است. تحقیق در پی یافتن الگوهای حاکم بر نظام تزئیناتی گره‌چینی‌ها در محله خانه‌بر ماسوله بوده است. نتایج حاکی از تحقیق، نشان‌دهنده آن است که در محله خانه‌بر، سی و یک الگوی گره‌چینی وجود دارد. گره چینی عمدتاً در قسمت بازشوها به صورت اُرسی، برّیه، سر برّیه و یا پنجره‌های تلفیقی استفاده شده است. الگوهای بکار رفته در کتیبه‌ها نیز تنوع بیشتری را نسبت به الگوهای حاشیه داراست.

واژه‌های کلیدی

تزئینات معماری ایران، شهرک تاریخی ماسوله، گره‌چینی، الگوهای گره چینی، محله خانه‌بر ماسوله، هندسه.

مقدمه

رونق گردشگری منطقه شده و الگوهای اصیل هنر ایرانی حاکم بر این هنر به ورطه فراموشی سپرده شود. این پژوهش با هدف مستندسازی و مستندنگاری و تلاش در بازفهم و بازترسیم الگوهای گوناگون حاکم بر تزیینات گره‌چینی شهرک تاریخی ماسوله تدوین شده است. به لحاظ محدودیت‌های حاصل از تحقیق و نیز وجود بیشترین تعداد الگوهای گره‌چینی موجود در محله خانه‌بر ماسوله و همچنین قدمت بیشتر این محله، انواع تزیینات گره‌چینی در بناهای این محله، مورد کنکاش و تحقیق و بازترسیم دقیق قرار گرفت تا انواع الگوها و شاخص‌های تزییناتی و نیز طرح حاشیه چپ و راست، طرح حاشیه بالا و پایین، طرح میانی، طرح کلی تزیینات گره‌چینی بازشوها اعم از پنجره سربریه (روزی کوچک بالای پنجره)؛ پنجره بریه (پنجره بزرگ)؛ پنجره ترکیبی (پنجره‌هایی که دارای بریه و سربریه می‌باشند)؛ حاصل گردد.

در هنر ایرانی، صورت‌های گوناگونی از خردورزی و منطق ریاضی مبتنی بر فهم هندسی نمود و بروز یافته است. از مهم‌ترین تزیینات هندسی در اندیشه ایرانی که منطق و زبان خاص خود را در ساحت‌های گوناگون هنری عیان ساخته است؛ تزیینات مختلف گره‌چینی بوده است. مناطق بکری از سرزمین ما ایران شاهد جلوه‌گری‌های گونه‌گون این هنر در ساحت‌های مختلف هنری بوده‌اند. منطقه ماسوله جزو مناطق زیستی‌ای است که تمرکز این هنر در نمود بصری دیواره‌ها و جداره‌ها و چهارچوب‌های در و پنجره‌ها و بازشوها، جلوه خاصی به این شهر بخشیده است. آثار هنری تزییناتی گره‌چینی در الگوها و فرم‌ها و اشکال مختلف در محلات شهرک تاریخی ماسوله ظاهر شده است. متأسفانه بیم این می‌رود که این هنر به مرور ایام دستخوش تخریب و دگرگونی حاصل از ساخت و سازهای سریع و شتابان رشد شهری ناشی از

روش پژوهش

می‌نامند و معمولاً ترکیبی است از شمشه‌ها و قطعات چندضلعی که در ترکیبی موزون با یکدیگر قرار گرفته‌اند (صاحب محمدیان و فرامرزی، ۱۳۹۱، ۷۰). تزیینات معماری اسلامی دو وجه عمده کاربردی مادی و مفهومی معنایی دارد (شعراباف، ۱۳۸۵). هنر گره‌سازی علاوه بر معماری در اغلب هنرهای دستی و سنتی ایران بمانند سنگ‌تراشی، درودگری، منبت‌کاری، خاتم‌کاری، فلزکاری، قلم‌کاری روی فلز، سفال‌کاری، قالی‌بافی، قلم‌کاری روی انواع پارچه، صحافی و غیره دیده می‌شود (زمرشیدی، ۱۳۶۵). گره‌چینی ایرانی... به نقوش هندسی تکیه دارد (کیانمهر و خزایی، ۱۳۸۵). گره، مجموعه‌ای از شکل‌های مختلف هندسی است (سامانیان، ۱۳۸۷، ۷). گره‌ها بافت‌های پیچیده‌ای هستند که همگی ترکیبی منظم و همگن دارند و می‌توانند از همه سو گسترش یابند (نویسی، ۱۳۷۴، ۴۵). هر نقش گره دارای زمینه یا قالب و آلت گره است... یعنی از کثرت به وحدت رسیدن، وحدتی در تعادلی هنرمندانه (امیرغیاثوند، ۱۳۸۲، ۳۷). یکی از خصوصیات بارز گره که موجب شده است در طول تاریخ هزار ساله خود زنده و پویا بماند، خاصیت زاینده‌گی و تنوع‌پذیری آن است (رئیس زاده و مفید، ۱۳۷۴). واژه گره در لغت به معنی به هم پیچیدگی نخ و ریسمان و بند و چین و شکن و شکنج است. گره‌چینی که از ترکیب دو واژه «گره» و «چین» به وجود آمده است، در لغت معنایی معادل پیچیدگی همراه با چین و شکن دارد. در تعریفی دیگر گره‌چینی عبارت است از ترکیبی هماهنگ از شکل‌های هندسی به هم پیچیده، موزون و جاذب که با استفاده از خط‌های راست شکل گرفته است (نجیب اغلو، ۱۳۸۰، ۱۳۰). گره‌سازی نوعی هنر تزیین با اشکال هندسی است (شفایی، ۱۳۸۰). سطح گره‌چینی یا مشبک، از فضای پر و خالی

شهرک تاریخی ماسوله از نمونه‌هایی است که در آن استفاده گسترده از هنر گره‌چینی در بازشوها و فضاهای اینیه صورت گرفته است. روش تحقیق به کار گرفته شده است در این مطالعه، ترکیبی از شیوه‌های روش میدانی و روش توصیفی-تحلیلی بوده است. در بخش روش میدانی به صورت پیمایشی و مشاهده مستقیم از بناها، تزیینات و تصویربرداری از آنها، تبدیل تصاویر به فایل‌های اتوکدی صورت گرفته است. همچنین برای توصیف و فهم الگوهای حاصله از کنکاش و ترسیم گره‌چینی‌های حاصل از مرحله نخست، از روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از ابزار مطالعات کتابخانه‌ای، استفاده گردیده است. در این راستا تمام خانه‌ها و بناهای موجود در محله خانه‌بر که دارای تزیینات گره‌چینی می‌باشند، مورد بررسی قرار گرفته است. لازم به ذکر است خانه‌هایی که فاقد گره‌چینی بوده‌اند از جامعه آماری کنار گذاشته شده و بیست و دو نمونه از اینیه موجود به صورت موردی، مطالعه و اطلاعات گره‌چینی بناها استخراج گردیده است.

حضور تزیینات گره‌چینی در هنر ایرانی

تزیینات اصول و ضوابط خاصی دارند که مهم‌ترین آنها عبارت است از: هماهنگی بین طرح، نقش و رنگ؛ نحوه ارتباط تزیینات با سطوح مختلف و فضاهای داخلی و خارجی؛ کیفیت مواد و مصالح کاربردی به همراه اجرای دقیق؛ اهمیت و ارزش عناصر تزیینی...؛ میزان کیفیت، پختگی و خلاقیت طراحان و استادان (مکی نژاد، ۱۳۸۸، ۴). تزیینات در هنرهای اسلامی به طور کلی به سه قسم گیاهی، هندسی و کتیبه‌ای قابل تقسیم است. تزیینات هندسی را در ایران گره‌چینی یا گره‌سازی

قدمای ماسوله این محله را بخاطر وجود چشمه‌های زیاد خنی و نامیدند و بعضی‌ها هم معتقد بودند به علت ازدحام جمعیت که در آن محله گرد آمده بودند، آنجا را خانی و (محل سکونت هزار خانه وار) نامیدند (تمدن ماسوله، ۱۳۹۲، ۹۳). محله کشه سر: دارای دو بخش کشه سر علیا(بالا) و کشه سر سفلی(پایین) می‌باشد. اسد محله: در شمال غربی بازار ماسوله قرار گرفته است. ریحانه‌بر: این محله در غرب و جنوب غربی بازار ماسوله قرار گرفته است (پندی، ۱۳۸۸، ۴۹). ماسوله تنها روستایی است که ورود وسایل موتوری به محلات آن ممنوع است. معماری این روستا یکپارچه و پیوسته است که از کنار رودخانه‌های ماسوله به صورت پلکانی به طرف شمال کشیده شده و معمولاً پشت بام یک خانه، حیاط خانه بعدی است که بالاتر از آن ساخته شده است. ورود و خروج به این روستا فقط از طریق عبور از بام خانه‌ها امکان‌پذیر بوده و عبور مردم حتی چهارپایان از بام این خانه‌ها بدون اعتراض صاحب‌خانه انجام می‌شود. این موضوع از دیر باز جزو قراردادهای اجتماعی حاکم بر ماسوله بوده است (دایی، ۱۳۸۷، ۸). پس از بررسی میدانی در شهرک تاریخی ماسوله، تزئینات گره‌چینی محله خانه‌بر مورد بررسی قرار گرفت. محله خانه‌بر، محله کشه سر علیا، کشه سر سفلی، در دورترین قسمت از بافت بازار و مسیر اصلی (خیابان) قرار گرفته‌اند. در نتیجه کمترین دخل و تصرف انسان در بافت معماری و تزئینات محلات نام برده اعمال گردیده است. در تحقیق کنونی کوشش شده است تا الگوی مشخصی برای تزئینات گره‌چینی محله خانه‌بر ماسوله ارائه گردد.

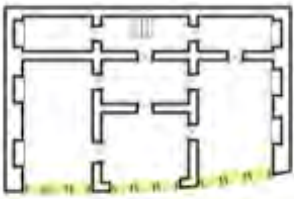

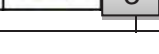
تشکیل شده است، به نوعی که از یک سو بتوان سوی دیگر آن را دید، گره‌چینی یا شباک نیز نامیده می‌شود (تهرانی، ۱۳۸۶، ۵۴).

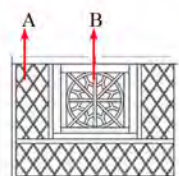
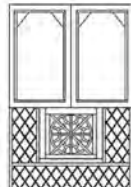
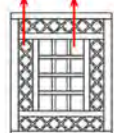
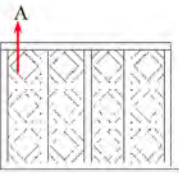
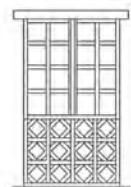
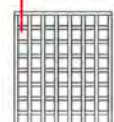
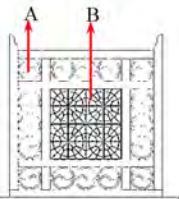
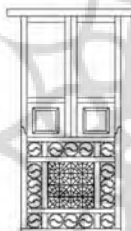
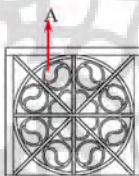
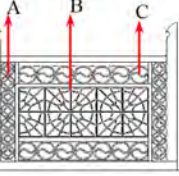
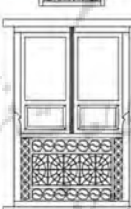

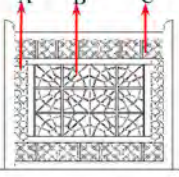
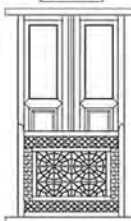
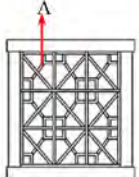
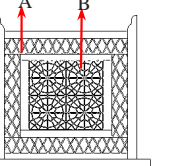
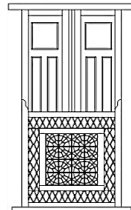
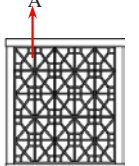
شهرک تاریخی ماسوله

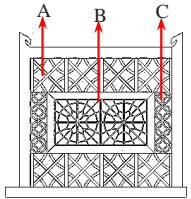
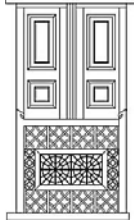
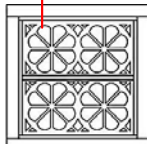
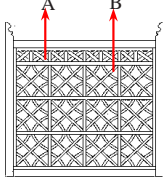
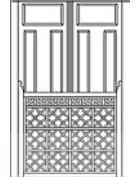
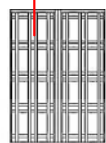
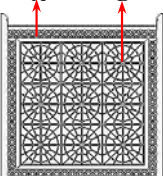
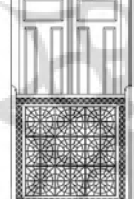
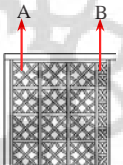
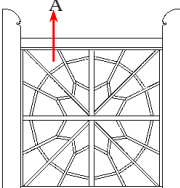
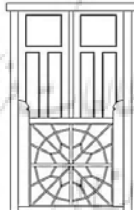

شهر تاریخی ماسوله در استان گیلان و در فاصله ۶۰ کیلومتری غرب شهرستان رشت (مرکز استان) با وسعتی برابر ۱۶ هکتار در منتهی الیه غرب رشته کوه‌های البرز (کوه‌های تالش)، در عرض جغرافیایی ۳۷° ۹' شمالی و طول جغرافیایی ۴۸° ۵۹' شرقی در ارتفاع ۱۰۵۰ متری از سطح دریای آزاد با اختلاف بیش از ۱۲۰ متر بین بالاترین نقطه آن واقع شده است (پایگاه میراث فرهنگی و گردشگری شهر تاریخی ماسوله، ۱۳۸۶، ۱۰). ماسوله منطقه‌ای است کوهستانی که در جنوب غربی فومن قرار گرفته و از شمال غربی به ماسال، از مغرب به خلخال، از جنوب به پشت کوه خمسه، و از دیگر جهات به فومن محدود است (رابینو، ۱۳۵۷، ۲۱۱). عمر بناها و منازل موجود ماسوله از دوره زندیه، قاجاریه و پهلوی قدیمی‌تر نیست، اما بنظر می‌رسد که روستای فعلی تداوم سنت معماری روستای ایران در دوره ساسانی باشد (اصلاح عربانی، ۱۳۸۴، ۵۴۸). محلات ماسوله که امروز بیش از ۳۵۰ باب خانه و مغازه را در خود جای داده و اغلب دارای مسجد نیز می‌باشد، می‌توان در پنج محله بزرگ و شش محله کوچک مشخص نمود که عبارت‌اند از محله مسجدبر: که بزرگ‌ترین محله ماسوله می‌باشد. محله خانه‌بر: این محله که بزرگ‌ترین جمعیت قمرده را در خود جای داده، در مشرق شهر قرار دارد،

تزئینات گره‌چینی موجود در ابنیه شهرک ماسوله

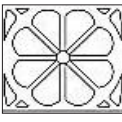
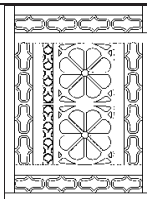

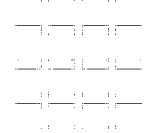

جدول ۱- آنالیز و موقعیت قرارگیری تزئینات (گره‌چینی)، انواع بازشوها در پلان و نمای ساختمان‌های محله خانه‌بر شهرک تاریخی ماسوله.

انواع باز شوهای موجود در بناهای شهرک تاریخی ماسوله	موقعیت قرارگیری گره‌چینی در نمای ساختمان شهرک تاریخی ماسوله	بررسی و قرارگیری گره‌چینی در پلان ساختمان شهرک تاریخی ماسوله
۱ اُرسی: پنجره‌های بالا رونده.		
۲ سر بریه: پنجره کوچک و ثابت.		
۳ بریه: پنجره بزرگ و متحرک.		

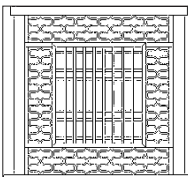

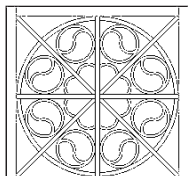

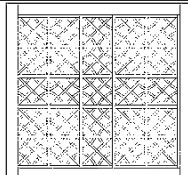

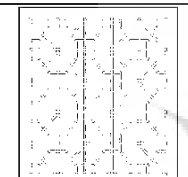

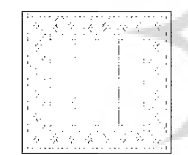

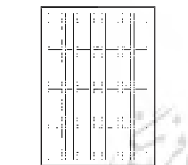

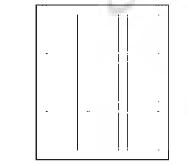

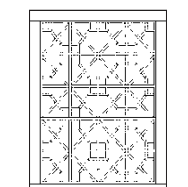

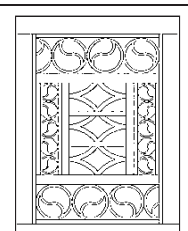

شماره	کاربری بنا	بررسی گره چینی سربریه	ترسیم گره چینی بنا	بررسی گره چینی سربریه
۱	مسکونی	<p>A - گره هفت و هشت ساده</p> <p>B - گره شمشه هشت</p> 		<p>A - گره آلت جعفری چو خطی</p> <p>B - گره مربع مستطیل</p>
۲	مسکونی	<p>A - گره مربع لوزی حصیری</p> 		<p>A - گره مربع مستطیل</p>
۳	مسکونی	<p>A - گره قواره بری با طرح بنه جقه</p> <p>B - گره شمشه هشت مربع</p> 		<p>A - گره قواره بری با طرح بنه جقه</p>
۴	مسکونی	<p>A - گره چهارلنگه در زمینه دور تمام</p> <p>B - گره شمشه هشت مربع</p> <p>C - گره قواره بری با طرح بنه جقه</p> 		<p>A - گره قواره بری با طرح بنه جقه</p> <p>B - گره چهار لنگه در زمینه دور تمام</p> <p>C - گره شمشه هشت مربع</p>
۵	مسکونی	<p>A - گره قواره بری با نقش فلس ماهی</p> <p>B - گره شمشه هشت مربع</p> <p>C - گره هشت چهار لنگه تخمدار</p> 		<p>A - گره چهار قل</p>
۶	مسکونی	<p>A - گره هفت و هشت ساده</p> <p>B - گره هشت چهار لنگه</p> 		<p>A - گره چهار قل</p>

شماره	کاربری بنا	بررسی گره چینی سربریه	ترسیم گره چینی بنا	بررسی گره چینی سربریه
۷	مسکونی	<p>A-گره هشت چهار لنگه B-گره شمشه هشت مربع C-گره چهار لنگه در زمینه دور تمام</p> 		<p>A-گره هشت پر (گل هشت پر)</p>
۸	مسکونی	<p>A-گره مربع لوزی حصیری B-گره هشت چهار لنگه تخمدار</p> 		<p>A-گره آلت لغت مستطیل مربع</p>
۹	مسکونی	<p>A-گره چهار لنگه زمینه دور تمام B-گره شمشه هشت مربع</p> 		<p>A-گره هشت چهار لنگه تخمدار B-گره مربع لوزی حصیری</p>
۱۰	مسکونی	<p>A-گره شمشه هشت مربع</p> 		<p>A-گره آلت لغت مستطیل مربع</p>

جدول ۳- بررسی گره چینی پنجره سربریه (روزن کوچک بالای پنجره، تریه می باشد).

شماره	طرح حاشیه چپ و راست	طرح حاشیه بالا و پایین	طرح میانی	طرح کلی تزئینات	تصویر بنا
۱	<p>- گره آلت چینی بند رومی</p> <p>- گره قواره بری با نقش فلس ماهی</p> 	<p>گره آلت چینی بند رومی</p> 	<p>گره هشت پر (گل هشت پر)</p> 		
۲	-	-	گره مربع مستطیل		

شماره	طرح حاشیه چپ و راست		طرح حاشیه بالا و پایین		طرح میانی	طرح کلی تزئینات	تصویر بنا
۳	-	-	-	-	گره شمشه هشت مربع		
۴	-	-	-	-	گره شمشه هشت مربع		
۵	گره آلت چینی بند رومی		گره آلت چینی بند رومی		گره مربع مستطیل		
۶	-	-	-	-	گره هشت چهار لنگه تخمدار		
۷	-	-	-	-	گره قواره بری یا طرح بته جقه		
۸	-	-	-	-	گره شمشه هشت مربع		
۹	-	-	-	-	گره چهار قل		
۱۰	گره قواره بری با نقش فلس ماهی		-	-	گره شمشه دوازده هشت		
۱۱	گره چلیپا		گره چلیپا		گره هشت چهار لنگه تخمدار		
۱۲	-	-	-	-	گره هشت چهار لنگه هشت بازو بندی		
۱۳	-	-	-	-	گره هشت صابونک		

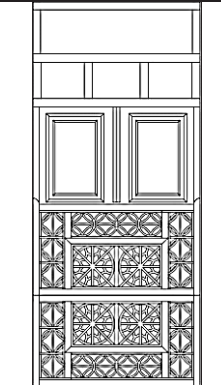

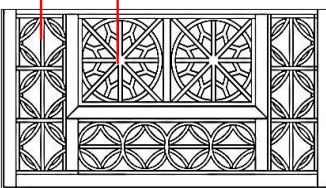
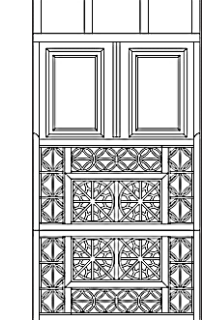
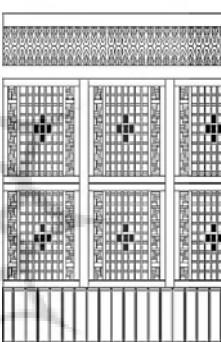

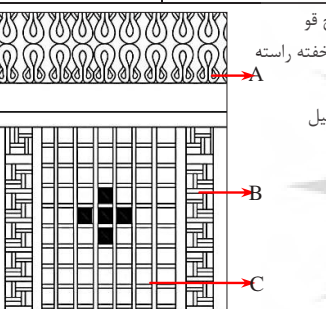
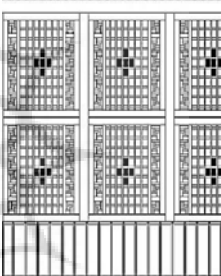
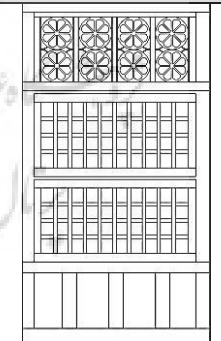

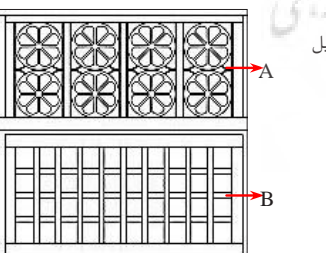
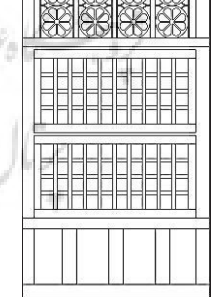
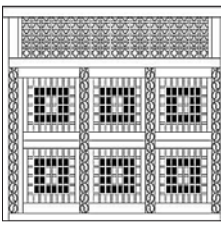

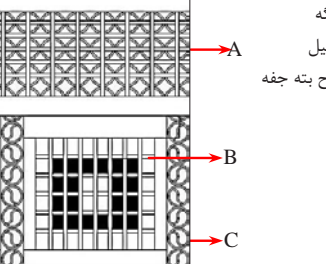
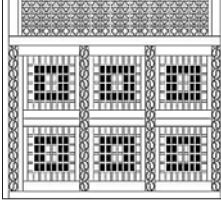
شماره	طرح حاشیه چپ و راست	طرح حاشیه بالا و پایین	طرح میانی	طرح کلی تزئینات	تصویر بنا
۱۴	گره آلت چینی بند رومی	گره آلت چینی بند رومی	گره آلت لغت مستطیل مربع		
۱۵	-	-	گره قواره بری با طرح بته جقه		
۱۶	-	-	گره هشت چهار لنگه تخم‌دار		
۱۷	-	-	گره چهار قل		
۱۸	گره شش حصیری	گره شش حصیری	گره مربع مستطیل		
۱۹	-	-	گره آلت لغت مستطیل مربع		
۲۰	-	-	گره مربع مستطیل		
۲۱	-	-	گره چهار قل		
۲۲	گره قواره بری با طرح بته جقه	گره قواره بری با طرح بته جقه	گره قواره بری لوزی		

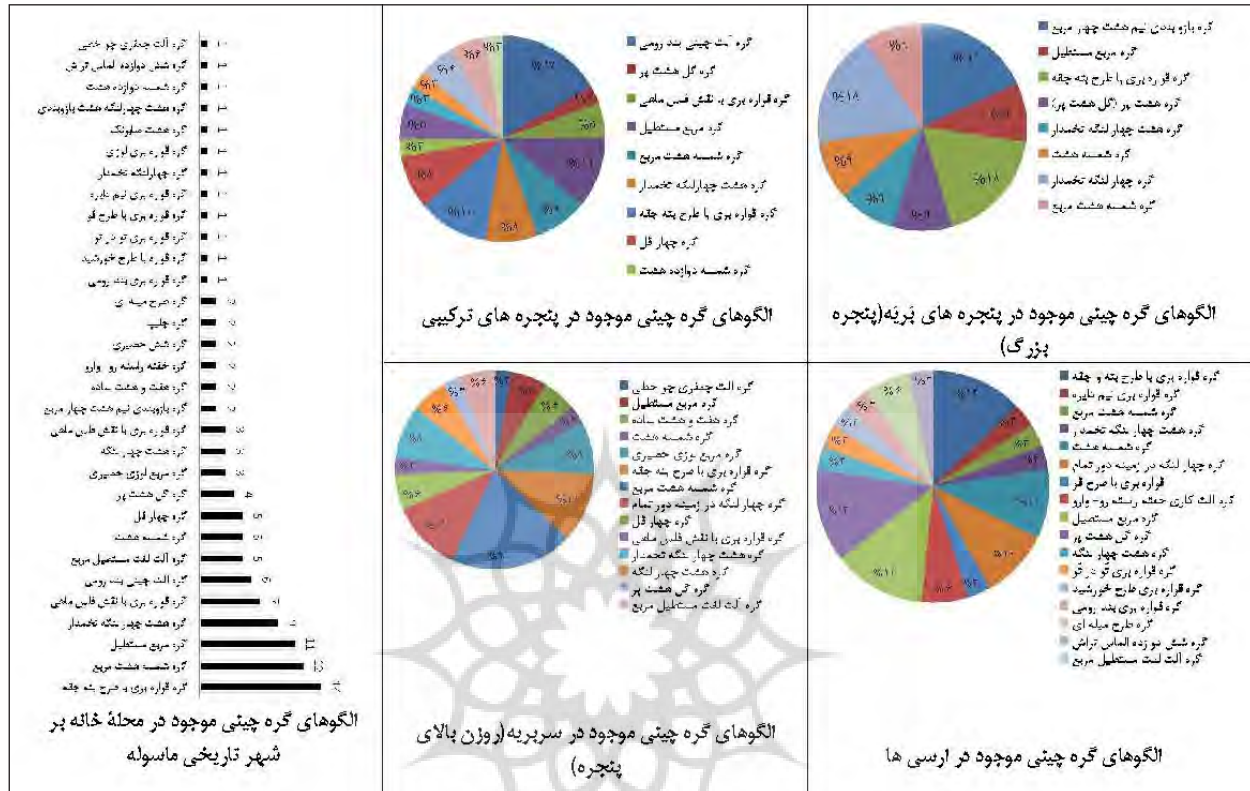
جدول ۴- بررسی گره چینی پنجره بریه (پنجره بزرگ).

شماره	طرح حاشیه چپ و راست	طرح حاشیه بالا و پایین	طرح میانی	طرح کلی تزئینات	تصویر بنا
۱	گره بازو بندی نیم هشت چهار مربع	گره بازو بندی نیم هشت چهار مربع	گره مربع مستطیل		
۲	- قواره بری با طرح بته جقه - گره هشت پر (گل) - هشت پر	-	گره قواره بری با طرح بته جقه		
۳	گره هشت چهار لنگه تخمدار	گره چهار لنگه تخمدار	گره شمشه هشت		
۴	-	گره هشت چهار لنگه تخمدار	گره شمشه هشت مربع		

جدول ۵- بررسی اُرسی و گره چینی محله خانه بر ماسوله.

تصویر اُرسی	طرح اُرسی برداشت شده از بنا	اجزا تشکیل دهنده اُرسی	تعداد درک	تعداد تکه	نوع پاتاق یا کتیبه	نوع اُرسی
		کتیبه تزیینات قواره بری با طرح بته جقه حاشیه قواره بری نیم دایره ساده پاخور	یک	دو	صاف، عبور دهنده نور	ارسی مشبک شمشه دار
		تزیینات کتیبه قواره بری با طرح بته جقه حاشیه قواره بری نیم دایره ساده پاخور	یک	دو	صاف، عبور دهنده نور	ارسی مشبک شمشه دار
		تزیینات کتیبه گره هشت چهار لنگه تخمدار حاشیه گره هشت چهار لنگه تخمدار پاخور	یک	دو	صاف، عبور دهنده نور	ارسی مشبک شمشه دار

نوع آرسی		نوع پاتاق یا کتیبه		تعداد تکه	تعداد درک	اجزا تشکیل دهنده آرسی		طرح آرسی برداشت شده از بنا		تصویر آرسی
ارسی مشبک شمشه دار		صاف، عبور دهنده نور		دو	یک	باز	کتیبه			
 <p>A - چهار لنگه در زمینه دور تمام B - شمشه هشت</p>		صاف، عبور دهنده نور		دو		تزیینات فاقه کتیبه				
						گره چهار لنگه تخمدار				
						پاخور ساده				
ارسی مشبک ساده		صاف، عبور دهنده نور		دو	سه	باز	کتیبه			
 <p>A - قواره بری با طرح قو B - گره آلت کاری خفته راسته رو- وارو. C - گره مربع مستطیل</p>		صاف، عبور دهنده نور		دو		تزیینات قواره کتیبه				
						گره آلت کاری خفته راسته رو- وارو.				
						پاخور ساده				
ارسی مشبک ساده		صاف، عبور دهنده نور		دو	یک	باز	کتیبه			
 <p>A - گره هشت پر اگل هشت- B - گره مربع مستطیل</p>		صاف، عبور دهنده نور		دو		تزیینات گره کتیبه				
						فاقه حاشیه				
						پاخور ساده				
ارسی مشبک ساده		صاف، عبور دهنده نور		دو	سه	باز	کتیبه			
 <p>A - هشت چهار لنگه B - گره مربع مستطیل C - قواره بری با طرح بته جفه</p>		صاف، عبور دهنده نور		دو		تزیینات هشت کتیبه				
						حاشیه قواره بری با طرح بته جفه				
						پاخور ساده				

نمودار ۱ تا ۴- نمودارهای مربوط به الگوهای گره چینی در محله خانه بر ماسوله.

نتیجه

بهره گیری از هنر گره چینی در بناهای سنتی شهرک تاریخی ماسوله، قدمتی بیش از ۸۰۰ سال دارد. گره چینی عمدتاً در شهرک تاریخی ماسوله در قسمت بازشوها (پنجره ها) به صورت ارسی، بریه، سر بریه استفاده شده است. تحقیق بیانگر بهره گیری از سی و یک الگوی گره چینی در محله خانه بر شهرک تاریخی ماسوله می باشد که بیشترین تنوع را در بین محلات ماسوله دارا می باشد. الگوهای گره چینی قواره بری با طرح بته جقه، شمسه هشت مربع، مربع مستطیل، هشت چهار لنگه تخمدار و قواره بری با نقش فلس ماهی بیشترین میزان کاربرد را به خود اختصاص داده اند. در بررسی میزان الگوهای گره چینی به کار رفته در پنجره های ترکیبی نیز چهارده الگو مشاهده گردید که بیشترین الگو را به لحاظ کاربرد گره آلت جعفری چوخطی و سپس گره های مربع مستطیل و هفت و هشت ساده دارا بوده اند. در بررسی میزان الگوهای به کار رفته در سربریه روزن بالای پنجره نیز گره آلت چینی بند رومی و سپس گره های مربع مستطیل و قواره بری با طرح بته جقه، بیشترین میزان کاربرد را داشته اند. در بررسی میزان الگوهای به کار رفته در

بریه پنجره بزرگ نیز گره بازوبندی نیم هشت چهار مربع و سپس گره های قواره بری با طرح بته جقه و چهار لنگه تخمدار بیشترین میزان استفاده را دارا بوده اند. در بررسی میزان استفاده از الگوهای به کار رفته گره چینی در طراحی ارسی ها نیز مشخص گردید که بیشترین استفاده از سه الگوی گره قواره بری با طرح بته جقه و نیز گره گل هشت پر و همچنین گره مربع مستطیل به میزان یکسان، صورت گرفته است. الگوهای بکار رفته در کتیبه ها غالباً شمسه هشت مربع می باشد. بیشترین الگوی بکار رفته در حاشیه ها نیز گره چهار لنگه در زمینه دور تمام بوده است. وجود الگوهای بسیار متنوع گره چینی، همراه با ترکیب بندی های متنوعی که از کنار هم قرار گیری این الگوها و اشکال در زمینه های شامل طراحی کتیبه ها و نقش های حاشیه همراه بوده است؛ تنوع تزییناتی بصری غنی ای، به شهرک تاریخی ماسوله بخشیده است. مطالعاتی از این دست ضمن حفظ و پاسداشت و مستندسازی الگوهای بصری و تجسمی موجود در هنر گره چینی ایرانی، به باز تولید متنوع این نقوش در هنرهای تجسمی دوران معاصر نیز کمک می نماید.

فهرست منابع

- اصلاح عربانی، ابراهیم (۱۳۸۴)، کتاب گیلان، جلد یک، گروه پژوهشگران جوان، تهران.
- امیرغیاثوند، محبوبه (۱۳۸۲)، هنر گره‌چینی در معماری، انتشارات تکوک زرین، تهران.
- پایگاه میراث فرهنگی ماسوله (۱۳۸۶)، کتاب ماسوله، نشر فرهنگ ایلیا، رشت.
- پندی، کیوان (۱۳۸۸)، ماسوله نگین ایران زمین، انتشارات طاعتی، رشت. تهرانی، معصومه (۱۳۸۶)، معرفی نورگیرهای گره‌چینی در معماری سنتی ایران، فصلنامه رشد آموزش هنر، پاییز ۱۳۸۶، شماره ۱۱، صص ۵۰-۵۵.
- تمدن ماسوله، حمزه (۱۳۹۲)، پژوهش ۲۶۰۰ ساله ماسوله مستندی بر تاریخ ۱۳۰۰ ساله، انتشارات دهبسرا، رشت.
- دایی، نادر (۱۳۸۷)، ماسوله چشم اندازی در مه، انتشارات نخست، تهران.
- رابینو ه- ل (۱۳۵۷)، ولایات دارالمرز ایران گیلان، ترجمه خمایی زاده جعفر، انتشارات طاعتی، رشت.
- رئیس زاده، مهناز و مفید، حسین (۱۳۷۴)، احیای هنرهای از یاد رفته، انتشارات مولی، تهران.
- زمرشیدی، حسین (۱۳۶۵)، گره‌چینی در معماری اسلامی و هنرهای دستی، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
- سامانیان، صمد (۱۳۷۸)، هندسه نقوش اسلامی، آموزش های فنی و حرفه ای رسمی، انتشارات موسسه فرهنگی هنری شقایق روستا، تهران.
- شفایی، جواد (۱۳۸۰)، هنر گره سازی در معماری و درودگری، جلد دوم، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، تهران.
- شعرباف، اصغر (۱۳۸۵)، گره و کاربردی، به اهتمام مهدی مکی نژاد، انتشارات فرهنگستان هنر، تهران.
- صاحب محمدیان، منصور و فرامرزی، سینا (۱۳۹۱)، مقایسه نظم شبه تناوبی شاه گره با ساختار شبه بلوری سیلیکون، نشریه علمی پژوهشی هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی، دوره چهارم، شماره ۵۰، پاییز ۱۳۹۱، صص ۶۹-۸۰.
- کیانمهر، قباد و خزایی، محمد (۱۳۸۵)، مفاهیم و بیان عددی در هنر گره‌چینی صفوی، کتاب ماه هنر، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۵، شماره ۹۱ و ۹۲، صص ۲۶-۳۹.
- مکی نژاد، مهدی (۱۳۸۸)، تاریخ هنر ایران در دوره اسلامی تزئینات معماری، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، تهران.
- نجیب اغلو، گل رو (۱۳۸۰)، هندسه و تزئین در معماری اسلامی، ترجمه مهرداد قیومی بید هندی، انتشارات روزبه، تهران.
- نوایی، کامبیز (۱۳۷۴)، نکاتی پیرامون نقوش اسلامی، نشریه علمی پژوهشی صفا، سال پنجم، شماره نوزده و بیست، صص ۴۵-۵۳.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی